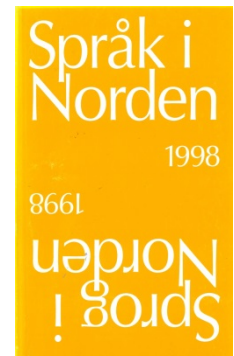

Sprog i Norden

Titel: Mediespråk
Forfatter: Dag Gundersen
Kilde: Sprog i Norden, 1998, s. 5-18
URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/issue/archive>

© Nordisk språkråd

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af Sprog i Norden (1970-2004) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Mediespråk

Dag Gundersen

(Denne artikkelen tar ikke sikte på å gi en balansert framstilling med jevn vekt på de forskjellige mediene. Jeg vil snakke om ting jeg selv har vært involvert i, gjennom kursvirksomhet, lengre engasjementer og andre oppdrag.)

Enhver form for språkbruk er et medium for tanker og følelser: skriftspråk, talespråk, bildespråk og kroppsspråk. Men i praksis knyttes begrepet "mediespråk" til det de fleste mener med "media", et ord som mange nordmenn bruker uten å være klar over at det er bestemt form flertall av *medium* og altså lik *mediene*. Ubestemt flertall på norsk er *medier* i bokmål og *medium* i nynorsk. De bruker "media" som en ubøyelig enhet, et proprium med liten forbokstav. Det betyr aviser, blad og "etermediene", det siste et ord fra 1963, tillagt den svenske lingvisten Sture Allén.

Det er uheldig hvis en tenker på mediene isolert fra hverandre eller begrepet mediespråk løsrevet fra annet språk. Teater kan bli film; teater og film kan bli tv. Teater er muntlig, men tv er ofte teksten med en skriftlig minimumsgjengivelse av tale som blir en egen type mediespråk. Tale og skrift går over i hverandre både her og i manusbundne sendinger i radio og tv, der det seeren og lytteren hører, er talt skriftspråk. Lærebøker, både i morsmål og andre emner, gjør mye bruk av aviser og reklame, dels som sitater og dels i faksimile med trykkfeil og alt. Det blir brukt både i framstillingen av emnet – ofte som eksempler – og i oppgaver. Oppgavene går gjerne ut på enten å kommentere tekst og bilder eller å forbedre tekst.

Når jeg nå har slått fast at mediene griper inn i hverandre, vil jeg av rent praktiske grunner likevel behandle dem atskilt, fordi det bare blir mulig å trekke fram noen tråder og ikke å knytte trådene sammen til en vev.

Mediene er vår største leverandør av språk i daglige doser og påvirker oss mer enn all skjønnlitteratur. Et praktisk eksempel:

Avisenes orddelingsprogrammer virker ikke hundre prosent, og det begynner å merkes på private orddelinger hinsides alle regler til nå. Fra en bunke eksamensbesvarelser på universitetsnivå kommer disse: *tid-sforskyvning, kny-tter, polititj-enestemannen, best-emmende*. Regelen man har laget seg, er: Del ordet der du er når linjen tar slutt. Det fins flere slike eksempler på at data-maskinene, ut fra hva de gjør og ikke gjør, eller godtar og ikke godtar, setter spor etter seg i språkbruken og kanskje i språkutviklingen. Et annet slikt spor ser en ofte i innholdslistene eller punktvis oppstillinger der hovedordet er et verb i infinitiv: Før begynte det som regel med infinitivmerket, f.eks. "Å starte maskinen"; nå derimot oftest: "Starte maskinen", som gjør det enklere å alfabetisere hovedordene automatisk. – Programmeringsspråkene er også et medium, og hvorvidt selve data-maskinen setter spor etter seg i språkbruken, som jeg tror den gjør, kunne være verdt å undersøke nærmere.

Norsk språkråd, som skal verne om kulturarven i språket, har en rolle å spille i utviklingen av mediespråket. Språkrådet fikk seg forelagt de nye språkreglene som NRK har innført fra i fjor. Vår rolle i slike saker er rådgivende, vi skal gi råd og rettledning, men er ingen godkjenningssinstans. Det er vi derimot når det gjelder læremidler på papir for skoleverket. Men også her gjør mediespråket sitt inntog; noen læremidler ser ut som bok, men er en lyd- og bildekassett eller CD, eller en bunke disketter. Etermediene er ikke lenger bare radio, tv og film; det er et internett og en verdensvev av informasjon, først og fremst på engelsk.

Også her hjemme utvikler det seg en elektronisk undervisningsindustri som etter hvert vil konkurrere med lærebøkene: ordbøker og leksika, ordretttingsprogrammer og andre læremidler. Den språklige kvaliteten er vekslende, til dels dårlig. Det er i alles interesse at de offisielle språknormeringsorganene i Norden får en rettledningsfunksjon også på dette området. Det har de lite eller ingenting av i dag; og det vesle som Norsk språkråd har, må det oftest ta initiativet til selv.

Teater

"Theater is life, film is art, television is furniture." (Linda Barnes, *Hardware*. 1995 s. 54)

Hjemlig dramatikk på teatret kan ikke sies å representere noen ny språklig trend. Hvis en merker noe en oppfatter som en trend, er det helst den språkkonservative tradisjonen i form og uttale som forbindes med Nationaltheatret i bokmål og riksmål og Det Norske Teatret i nynorsk. Det vekker overraskelse hvis noen avviker merkbart fra dette. Det høres kanskje rart ut å knytte en konservativ linje til Det Norske Teatret. Men f.eks. i en oppsetning av Alf Prøysens hedmarksdrama "Trost i taklampen" var det omtrent uråd å få skuespillerne til å se bort fra sin fortid ved Det Norske med *kjem* med lang e og *berre* med kort og gå over til *kjæmm* og *bære*.

Også oversatt dramatikk følger det samme sporet som før. Vil en lete etter språklig fornyelse på scenen, er sjansene best om en ser på det dialektpregede innslaget fra regionteatrene eller mindre off-off-scener.

En liten teaterspråksdebatt gikk i *Aftenposten* i juni 97 mellom Jan E. Hansen, journalist og teateranmelder og Kristian Smidt, professor i engelsk litteratur og oversetter av engelsk dramatikk, der filologen gjengav teateranmelderens syn, som han tok avstand fra, slik: "[Han] blåser...liv i en gammel fordom som forlengst burde fått dø i fred: den at det fins en nærmest genetisk forskjell mellom såkalte 'filologer' (alias akademikere) og skapende poeter når det gjelder oversettelse av fremmedspråklig dramatikk. Filologene er opptatt av at alt skal være korrekt, poetene (som Hansen i denne forbindelse kaller 'teaterpoeter') av at alt skal være vellydende." (*Aftenposten* 23.6.1997 s. 17)

Den språklige tradisjonen er sterk, instruktørene er en håndfull framgangsrike teaterfolk som ambulerer mellom scenene landet over. Deres ønske er å sette sitt originale preg på stykkene, og det skjer ikke gjennom språket. Det er i det hele tatt en eiendommelig opplevelse å erfare hvor liten vekt mange av

Dag Gundersen

dem, og mange skuespillere, legger på de språklige detaljene hvis da ikke disse trenger seg så tydelig på at de ikke er til å komme forbi. Det gjør de når klassikerne skal settes opp, men løsningen er ofte å stryke tekst. Når det ikke lar seg gjøre, er problemet akutt. Et eksempel: Ibsen karakteriserer noen av sine mer folkelige typer ved å la dem uttale fremmedord feil, f.eks. "pikstol" og "manuskript". I dag er det ikke på den måten man avslører seg som lavt (ut)dannet; de gamle feilene gir gal effekt og kan ikke brukes. Sannsynligvis vil de fleste instruktører velge å la personen bruke korrekt form. Det folkelige må i stedet komme fram gjennom trykk, endelser, kanskje et større innslag av eder og tabuord enn i forrige generasjon – skjønt dét brukes mye uansett sosialgruppe – og visuelle effekter. Min egen erfaring har jeg som språkkonsulent ved Riksteatret i snart 20 år, og jeg kan ikke se at teaterspråket har utviklet seg mye eller hatt noen større virkning på allment norsk.

På et seminar i vår, arrangert av Bergens Riksmålsforening og Det Norske Akademi for Sprog og Litteratur, ble det referert et avvikende syn på språk i teater. Det gikk ut på at innenfor en helhetlig teateropplevelse er det ikke nødvendig at publikum oppfatter all tekst. Dette skulle være en reaksjon fra noen unge skuespillere på kritikk for utydelig diksjon. Jeg har ikke sett det framført andre steder, og andre yngre skuespillere som jeg har referert det for, fnyser av det. Men at det overhodet dukker opp, antyder at noen kan tenke seg å la en emotiv funksjon erstatte den informative.

Jeg kommer litt tilbake til det samme fenomenet under reklamespråk.

Film

Film, på kino og i tv, er oftest oversatt og bringer inn store mengder engelsk av vekslende art og kvalitet, og tilsvarende mengder oversettelse og teksting, også av vekslende kvalitet. Et ømt punkt for oss som skal hevde en hjemlig språknorm, er at titlene svært ofte blir beholdt i engelsk form. Norsk språkråd har flere ganger tatt initiativ til å få filmtitler oversatt til norsk

i større utstrekning, men uten resultater. Dels er det et spørsmål om hva man her i Norge tror selger best, dels rår utenlandske byråer for filmen som åndsverk og er ikke interessert i noen fornorskning. NRKs TV 2 laget et innslag der jeg fikk forelagt meg et halvt dusin engelske filmtitler og skulle foreslå norske titler; jeg fikk dagen etter ros av Aftenpostens filmanmelder for å ha fornorsket tittelen "Pulp Fiction" til "Mei dem ned", idet mitt inntrykk av slik litteratur var at den inneholdt sånne mengder av mord, sprit og livsfarlige damer at leseren ikke la merke til at handlingen hang i en ganske tynn tråd. – TV-innslaget og omtalen førte selvsagt ikke til flere norske filmtitler. – Språkrådet har gjort liknende framstøt overfor industriens engelske produktnavn og reklamer. Det vanligste svaret er at man absolutt ønsker å støtte det norske språk. Men akkurat i dette tilfellet er det umulig; man har siktet seg inn på en målgruppe eller en oppmerksomhetsvekkende effekt som krever engelsk.

Reklamespråk

Reklamespråket har tilført norsk allmennspråk en del faste vendinger og bevingede ord: *tiger på tanken* (Esso), *hvit tornado* (vaskemiddel), *Nå kan selv mor...* (etter hvert oftere *far...* først om et lettvent kamera), *En ring av selvillit* (deodorant), *Må det være slik?* (vaskemiddel), eller ordet *lekkasje* om at små barn tisser på seg. Det siste er et innslag i terminologiseringen av reklamen. Det er lett å peke på trekk som agensskjuling: "Anbefales for tenneses skyld" – av hvem? eller konstruerte ingrediensnavn av typen "Clarosyl med Fenomal", som den svenske revyskuespilleren Martin Ljung udødeliggjorde med replikken: "Så kom jag till doktor Bidén. Der fick jag Sepåfantabletter." Dette preller imidlertid av på skaperne av produkt- og ingrediensnavn. På norsk har det vært reklamert med en tannkrem med en fremragende ingrediens som heter "baking soda" – på norsk; enda reklameskaperne sikkert er klar over at svært mange nordmenn kan nok engelsk til å vite at det bare betyr 'bakepulver'. Det at enkle ord og uttrykk fra amerikansk hverdagspråk blir til mystifiserte fremmedord i norsk, er påta-

Dag Gundersen

kelig i fagspråket i emner med amerikansk-importert teknologi. "Ordet følger tingen", som kjent. Utstyr som står av seg selv, blir "hands-free"; en gjest som ikke kommer til hotellet der han har bestilt rom, er en "no-show".

En interessant nyhet i reklamespråket dukket opp i juni 97. Reklamebyrået Leo Burnett, i samarbeid med Coca-Cola, lanserte en kampanje for brusdrikkene Urge der man dels opererte med hva man tydeligvis håpet skulle bli slagord: "Thirst is everything", "Obey your thirst", og dels med innsamlet fersk slang, der det første eksemplet som ble sluppet løs, var: "Biffa bolt-on. Blei bonk", som skulle bety: "Kræsja med en dame med silikonpupper og blei helt slått ut". Markedsføringstidsskriftet *Kampanje* (1997/6/10) hadde en liten liste over amerikansk Urge-slang:

<i>Alpha Chimp</i>	full kontroll
<i>Conk</i>	hode
<i>Credship</i>	kredittkort
<i>Dead presidents</i>	penger
<i>Gumby</i>	fersking
<i>Kamikaze</i>	taxi
<i>Moll</i>	kjæreste

Her er slangen er i utgangspunktet av enkleste sort, og til dels ikke engang ny: *Moll* ble brukt om en gangsterbrud i mellomkrigstiden og før det om en prostituert. *Kamikaze* var en japansk selvmordsflyger under den andre verdenskrigen. En lignende etymologisering er vanskeligere for de norske(?) ordene *biffa*, *bolt-on* og *bonk*, selv om en alltid kan ha noen ideer på grunnlag av engelsk. *Kampanje* kommenterte det med at det trolig ikke er meningen at lesere flest skal forstå denne slangen. Det svarer til hva reklamebyråets representant sa: "De færreste skjønner språket, og det er også meningen. Annonsene vekker nysgjerrighet. Folk skjønner at dette er en spennende brus. Drikk du Urge, da er du kul."

Det jeg finner interessant ved dette, er at reklamemakeren her har lagt et annet element inn i tolkningen av ordene enn det "arbitrære", at de betyr det de gjør, fordi språksamfunnet er enig om at de skal bety det. Her skal derimot ordene vekke en følelse. Vi er tilbake i romantikken og i f.eks. Henrik Wergelands syn på lydmalende ord som i seg selv framkaller en følelse hos tilhøreren: "*Smyge*: ...Hvem seer ikke den krumryggede Smigrer deri?" I vårt tilfelle håper man å skape et gruppespråk som i likhet med andre gruppespråk fremmer følelsen av en gruppetilhørighet, nemlig til dem som drikker en og samme brus og viser det som kalles produktlojalitet.

Avissspråk

"Tre av fire trykte norske ord står i aviser." (Finn-Erik Vinje, verk angitt nedenfor, s. 9)

Mediespråkets fremste, og mest nådeløse, kritiker i Norge er professor Finn-Erik Vinje. Språkbehandlingen i Norsk rikskringkasting, der han selv var språkkonsulent i 21 år, omtaler han som "subbestell". Avissspråket tok han sist for seg i 1995 i en gjennomgang av språket i *Aftenposten* og *Dagbladet*; det førte til en publikasjon med tittelen *Med alle skalker lukket* (Institutt for journalistikk 1995) – et sitat fra *Aftenposten*. Også her dukker det samlende begrepet "subbestell" opp (s. 16). I forordet nevner han riktignok noen hederlige unntak, men lander på konklusjonen: "Flertallet av dem som befolker redaksjonslokalene i Akersgata, er språklig sett noen kløner og sludderbøtter."

Det han gjennomgår, og lar gjennomgå, er alt fra ortografi og tegnsetting (en avsnittsoverskrift: "Tegnsettingen – en katastrofe") til syntaks og ordbruk, inklusive kollokasjoner, idiomer og metaforer. Siden han tross alt peker ut noen få rettferdige, kan man ikke si med Holbergs v. Tyboe: "Die gantske Armee ruiniert auf ein mahl"; men det er ikke langt fra.

Jeg er enig i at feil, aller mest i bruken av grammatiske kommagregler, er hyppige. Det er også grunn til å beklage at de

Dag Gundersen

fleste aviser har lagt ned korrekturavdelingen; byråstoff går rett inn, og selvprodusert stoff tastes inn av journalisten og kommer på trykk etter en snartur innom desken, der det ideelt sett sitter en av avisens mest erfarne journalister, men i praksis ikke alltid gjør det fordi jobben går på omgang. Frekvensen av trykkfeil har steget. – I store aviser er det ulike folk som lager brødtekst, bildetekst og titler, slik at en kan få to eller tre versjoner av folks navn og alder, eller at det i tittelen står "Alvorlig, men stabilt for nesten-druknet", mens det i teksten står "stabilt, men alvorlig", som er omtrent det motsatte.

Jeg mener altså ikke å bagatellisere språkfeil i aviser. Men jeg har et noe mer balansert syn på avisspråket enn det Vinje gir uttrykk for. Uten at jeg har noen statistikk å vise til, står det klart for meg at avisenes presentasjon av stoffet er i et naturligere språk enn for en generasjon siden. Vanskelige ord blir oftere enten unngått eller forklart. Etter at *Teknisk Ukeblad* som den første lanserte "faktaruter" med kommenterte data, også terminologi, har flere aviser tatt etter dette når det f.eks. gjelder næringsliv og sport. Tittelspråket er fremdeles ofte unaturlig ved at funksjonsord utelates; men ikke så ofte som før. En ser oftere at naturlig språk foretrekkes, i det minste der spaltebredden tillater det. "Neksusknuter" av typen "Fisker fryktes omkommet" ser også ut til å være på retur. I journalistutdanningen er norsk et omfattende fag, og en stor virksomhet i etterutdanning foregår året rundt ved Institutt for journalistikk i Fredrikstad, der det alltid er ventelister. Delta-kerne kommer fra dagspressen, mens ukepressen er mer sporadisk representert. Flere av de faste kurslederne er veteraner fra NRK eller har permisjon derfra.

Her er noen kurstitler fra IJs katalog for høsten 1997:

Solstreif på hverdagsspråket

God, gammel skriveglede

Featurejournalistikk ("Det er lagt stor vekt på språklige elementer")

E-postintervjuet (ikke "mail"!)

Forskningsjournalistikk
Kreativ presentasjon
PÅSTARTstreken (Samling D: Journalistisk språk,
skriveteknikker, språknyanser og språkriktighet)

En komponent av praktisk norsk inngår i det meste av dette. Min egen erfaring fra en hel del kurs ved IJ er at det ikke er noe journalister heller vil enn å få påfyll av språklig rettleiding. Men en skal selvsagt ikke se bort fra at noen av dem som kunne trenge det best, holder seg unna.

Mange aviser, også av de mindre, tar seg råd til korte interne kurs i praktisk norsk. Norsk språkråds organ *Språkkurieren*, med undertittel "Bladet for godt mediespråk", har (1997/1) intervjuet *Aftenpostens* opplæringsleder, som melder at alle nyansatte må igjennom en språkstest.

En del aviser har laget seg egne språkregler. En avis som har riksmål som sin variant (Drammens Tidende og Buskeruds Blad), brukte Riksmålsordlisten og streket over de valgfrie formene som ikke skulle brukes. Vanligere er det likevel at avisen stiller opp reglene i et internt hefte. *Aftenposten* har nå et internt "språkråd" og en intern "språkrøkter", og har myket opp noe de tidligere og strengere riksmålsreglene, da det bl.a. var et ubrytelig påbud at tidshjelpeverbet alltid skulle være *er* og ikke *har*, noe som førte til overskrifter som "2000 bønder i Akershus er gått på kurs". – Norsk telegrambyrå henvendte seg til Norsk språkråd og bad om hjelp til å velge ut former som til sammen ble en norm av "moderate" bokmålsformer. Språkrådet nektet å hjelpe til med dette, idet man ikke ville medvirke til å prioritere eller stenge ute offisielle valgfrie former.

Alt i alt er det ikke lite språkrokt som drives i og av avisene. Den rent interne er nok av noe vekslende kvalitet; men de fortjener i det minste ros for gode intensjoner.

Avisenes språkbruk har stor gjennomslagskraft; her kommer de nye ordene først, nye betydninger og bruksmåter, nye vaner og uvaner, riktig og galt. Det de mest utbredte avisene godtar og bringer videre, har størst sjanse til å slå igjennom. Avisene

har f.eks. brukt ordet *virak* så ofte om 'uro, kontroverser' at den tidligere betydningen 'sterk ros' er så godt som forsvunnet. *Ritual* og *potensial* er snart utkonkurrert av subtraksjonsformene "rituale" og "potensiale". Det er et godt eksempel på at språklige nyheter kan bunne i feil og misforståelser.

I *Språklig samling* 1997/2 s. 13 skriver Arne Torp under tittelen "Garpegenitiven er blitt stuerein" at *sin*-genitiven i løpet av siste generasjon ikke lenger er uvanlig også i svært formell stil, både på nynorsk og på bokmål. Han har eksemplet "Coca Cola sine strategier" og liknende fra reklamespråk. Men andre eksempler er fra aviser, og en kan vel si at når noen i dag protesterer mot *sin*-genitiven, er det oftest ikke mot bruk, men mot overbruk. Den har avansert fra barnespråk på 1960-tallet til "helt ordinært skriftspråk" på 1990-tallet, sier Torp.

Avispråket er preget av journalistenes jakt på sensasjoner. Et intervjuobjekt som uttaler seg mot noe, sies å "tordne" hvis det er i svært milde former, å "rase" hvis det er litt skarpere. Et spennende avstemningsresultat i forsikringsselskapet Storebrands generalforsamling om fusjon eller ikke med forretningsbanken Kreditkassen fikk i Verdens Gang tittelen "Røkke vant rå maktkamp". Om en målvakt som slapp inn sitt tredje mål, presterte NRK-referenten "Tragedien nådde et klimaks".

Metaforbruken er blomstrende, kanskje særlig i sportsjournalistikken og der igjen i fotballreferatene. For en generasjon siden var svensk en stor leverandør av fotballsjangong til norsk. I senere år har norsk fotball hatt framgang, og det ser ut til å ha ført til større språklig selvstendighet og egen kreativitet i metaforbruken. I en "minnebok" utgitt etter 2-1-seieren over Brasil forsommeren 97 forekom morsomheter som "Valset over sambastjernene".

Kringkasting

Mye av det som er sagt om avispråket, gjelder også kringkastingsspråk. Nyhetsdekning er jo en hovedvirksomhet der også.

Et helt påfallende trekk er hvor mange av NRKs nyheter som er sakset fra aviser, riktignok mest fra Oslo-avisene og blant dem særlig Aftenposten, som tross oppmykede språkregler fremdeles er en språkkonservativ avis. Videre har hovedmengden av kringkastingsjournalister en fortid i avis. Veteraner i NRK har ofte pekt på en dreining i rekrutteringsgrunnlaget: For en generasjon siden var det mye vanligere enn nå at det både i ledelsen og blant journalistene var folk med filologisk utdanning.

Et trekk som viser nærheten til avisjournalistikken er tittel-språket i oppsummeringen av nyheter: "Forbipasserende kvinne drept av bombe i Drammen". Funksjonsord som artikler og hjelpeverb blir utelatt. Som språkkonsulent for bokmål i NRK har jeg mange ganger pekt på at man ikke er avhengig av spal-tebredde når man snakker, og at dette trekket til og med er på retur i avisene; men det hjelper ikke. Telegramstilen gir fart og drama, og det vil man ha.

I det meste av etterkrigstiden har NRK hatt faste språkkonsu-lenter, skjønt bare på deltid og ikke som i Sverige i hele stillinger. I senere år har det vært professor Helge Sandøy for nynorsk og meg for bokmål. En av mine forgjengere anslo om-fanget av arbeidet til mellom 10 og 20 % av full stilling, og i praksis har det vel vært nærmere 20 enn 10. Det har sammen-heng med større engasjement fra ledelsens side, både toppledere og mellomledere. Vi opptrer bl.a. månedlig i Dagsnyttredaksjo-nen og i Dagsrevyen, og ellers rundt i redaksjoner og ved distriktskontorer etter ønske fra disse. Dagsrevyen har nylig bedt om at vi foruten detaljer tar opp et mer allment tema hver gang. Vi har brukt temaer som ny bøyning av s-verb, innslag fra svensk, do. fra engelsk og spørsmålet om hvorvidt en del ord som før var vanlige, er på vei ut av mediespråket, f.eks.:

arbeide → *jobbe*, *begynne* → *starte*, *bare* → *kun*,
forskjellige → *ulike*, *før* → *tidligere*, *Men* (først i
setningen) → *Imidlertid*

Denne kontakten har bare økt. Det har også mengden av direkte henvendelser gjennom telefon, faks og e-post. Vi skriver et fire siders språkbrev hver måned der vi tar opp egne observasjoner, spørsmål og kommentarer fra medarbeidere, og det samme fra lyttere og seere. – Fra 1996 deler NRK Radio ut en årlig språkpris som alternerer mellom en bokmålsmedarbeider og en nynorskmedarbeider.

To språklige begivenheter er av særlig interesse: språktest for nye medarbeidere, og nye språkregler, begge deler fra og med 1996.

Språktestene er skriftlige og gjelder ordlaging, ordvalg, setningsbygning og noe uttale. Svakheten ved dem er at de ikke prøver kandidaten i sammenhengende tale. Noen synes også de er for lite journalistiske. Som muntlig tilleggsprøve fungerer intervju med vedkommende tilsettende leder.

De nye språkreglene sier, som de gamle, at NRK skal være et språklig forbilde og samtidig gjenspeile det språklige mangfoldet i landet. Det er ikke alltid lett å forene disse to hensynene. I de nye reglene er det lagt større vekt enn før på å gi rom og regler for dialektbruk og å oppmuntre til et lokal- eller regionalfarget normaltalemål som folk fra vedkommende distrikt kan kjenne seg igjen i. Videre blir det framhevet at valgfriheten i offisielle former gjelder for den enkelte, dvs. at den ikke kan begrenses av hva en avdelings- eller redaksjonssjef liker best. Dette har møtt en del intern motbør på ledernivå. Som før skal lærebokformene brukes i nyhetssendinger og i meldingstjeneste. Før snakket en om "manusbundne sendinger", men det er blitt mer vanlig å greie seg uten manus, bare med en liste med nøkkelord, derfor blir det nå framhevet at kravet gjelder også om en ikke bruker manus i slike sendinger. Fortsatt er det et absolutt krav at tellemåten med tiere før enere skal brukes. Det er stadig noen som synder mot dette.

Dialektbruken er et område i vekst og et område som får en del kritikk fra lyttere som vil ha østnorsk bokmål med leseuttale. Men her får man si som det svenske akademimedlemmet

Anders v. Höpken i 1786: "Det står ej uti vår magt att skapa et annat språk än folket i allmänhet talar."

NRK Radio er delt opp i tre kanaler. Kanal 1 er Norgeskanalen. Målgruppen er voksne (30+) over hele landet, og spesielt de som er opptatt av lokal tilhørighet, og eldre (65+). Kanalen skal være ledende på nyheter og aktualiteter. Lytterne skal kunne høre på kanalen "uten å få en beklemmende følelse av at de vet for lite, bor på feil sted eller er i utakt med verden". Kanal 2 er Kulturkanalen, og målgruppen er karakterisert som "moderne idealister". Disse er generelt folk med høy utdanning. Den skal være friskere, mer overraskende og mer krevende enn P1. Så har vi Petre, kanalen for yngre mennesker (30-) over hele landet. Her skal det være nyhetsbulletiner, flash-nyheter, kultur- og miljøstoff, humor, satire og konkurranser, mye sport. Hovedtyngden av verbalstoffet skal gå direkte (ikke forhåndsopptak).

Det står ikke noe om hvordan hver kanal ut fra målsetting og målgruppe bør forholde seg til språket. Men på et seminar i 1993 satte seminarlederne fra Opplæringsavdelingen opp følgende slagord:

P1: Kanalen med ord for deg!

P2: Kanalen for elevert og intrikat syntaks!

Petre: Kanalen for og med gatespråk!

Om det ikke var alvorlig ment, kan det nok illustrere avstanden i språkbruk mellom det mest elevene og det mest hverdagslige i radiospråket.

NRK har bundet seg til en målsetting om at 25 % av verbalendingene skal være på nynorsk. Det har man aldri vært i nærheten av som helhet. For Fjernsynet i 1. kvartal 97 lå den i gjennomsnitt på 12,7. For hele NRK har den i de siste årene ligget på ca. 17. I en undersøkelse fra nynorskorganisasjonen Kringkastingsringen i vår heter det om "Nynorsk" på skjermen at nynorsk totalt har en prosent på 8,6 %. NRK har 13,8, så det er stasjonene utenfor NRK som trekker ned. De har jo ingen 25

Dag Gundersen

%-målsetting. NRKs målstatistikk er for øvrig ganske vakle-voren; det skilles mellom bokmål, nynorsk og dialekt, der dialektinnslag fordeles med 50-50 til bokmål og nynorsk, men med temmelig uklare kriterier for hvor skillet går, særlig mellom nynorsk og dialekt. Så godt som alle nynorsktalere har jo dialektinnslag.

Etter hvert har det skutt opp en rekke etermedier utenfor NRK, mest radiostasjoner, men også TV. Særlig de reklame-finansierte stasjonene gjør bruk av et meget uhøytidelig talemål og mange intervjuinnslag – de mest ekstreme må regnes til gonzo-sjangeren. Det virker som den språklige påvirkningen her går begge veier – fra lytterne til stasjonen like snart som omvendt.

Om jeg skal nevne ett særlig klart eksempel på talemåls-påvirkning fra etermediene, kan det være at ord som ender på *-asje*, nesten alltid får tonem 2: *mass`asje*, *repo(r)t`asje*; det eneste unntaket, så lenge det varer, er visst *et`asje*.

Jeg har igjen ett etermedium: Internett, World Wide Web ("Verdensveven"), i det hele tatt kommunikasjon over datanettet. Det blir kanskje en mer kortfattet stil enn ellers når en skriver e-brev? Får vi nye bølger av engelsk inn i språket den veien? Det er ennå for tidlig å si noe sikkert om retning og omfang av dette. Den som lever, får se. Noe jeg ser alt nå, er at manuset til artikkelen skal adresseres til "spraknamnden".